

DE BIJBEL ALS BRON VAN CHRISTELIJKE PSYCHOTHERAPIE

© Centrum voor Pastorale Counseling

Jef De Vriese & Dirk Lemmens

Dit artikel is beschermd door auteursrechten en mag niet gekopieerd worden, noch afgedrukt op een printer, noch bewaard op een computer.

Op deze internetsite is het uitsluitend ter inzage.
De tekst is te vinden in: P. Nullens, *Dicht bij de Bijbel*, Bijbelinstituut België, 1997 (bestelbaar bij het CPC).

"Godsdiensten zijn systemen voor genezing van psychische stoornissen (...) Daarom dwingen de patiënten de therapeut in de rol van een priester, en verwachten en vragen dat hij hen van hun ongemakken zal bevrijden. Daarom moeten wij, psychotherapeuten, ons met problemen bezig houden die, strikt genomen, voorbehouden zijn aan de theologen"²

Alhoewel Jung met bovenstaande uitspraak godsdienst reduceert tot een oplossingsstrategie voor psychische stoornissen, toont hij wel aan dat reeds vanaf het ontstaan van de psychotherapie het vraagstuk van de relatie tussen geloof en psychotherapie aan de orde was.

Het lijkt er op dat de tegenwoordige psychotherapeuten inderdaad de pastorale rol van de kerk hebben overgenomen, niet alleen voor de niet-kerkelijken, maar ook voor de gelovigen. Maar ook duidelijk is dat de huidige therapeuten, in tegenstelling tot Jung, daar niet van wakker liggen, en sommige gemeenteleiders ook niet... Is er binnen de gemeente van Jezus Christus een inhaalmanoeuvre mogelijk en nodig m.b.t. competentie op dit vlak? Is er binnen het christelijk geloof een fundament voor psychotherapeutisch handelen?

Toen het Centrum voor Pastorale Counseling (CPC) in 1982 werd opgericht en in 1983 verbonden werd met het Bijbelinstituut België, werd gekozen om de identiteit als volgt te formuleren:

"Het enige geschikt fundament waarop een volledig christelijke hulpverlening gebouwd kan worden, is het geschreven Woord van God, en de goddelijke openbaring hierin over God, de mens, de problemen van de mens en hun oplossingen".

Dit denken over psychotherapie, dat niet los gemaakt kan worden van de Schrift, werd in een eerste aanzet verwoord in het boek "Helpen met de Bijbel".³ Sindsdien zijn diverse vragen opgeworpen en bedenkingen gefor-muleerd. Ook zijn de uitgangspunten van het CPC verder uitgewerkt en aangevuld met thema's die in het aanvangsstadium niet behandeld werden. Dit artikel probeert een overzicht te geven van diverse thema's die een beeld geven van de pastorale counseling van het CPC.

1. Geen minderwaardig model

Bovengenoemde basisvooronderstelling vindt allereerst haar wortels in de Schrift en in de daaruit voortvloeiende christelijke theologie. Uit tekstgedeelten als 1 Timoteus 3:16 en 2 Petrus 1:3-4 wordt de conclusie getrokken dat God aan de gelovige, door het Woord en de werking van de Heilige Geest, alles heeft toevertrouwd wat nodig is om volkomen te functioneren in zijn dienst aan God. Dit betekent ook: alles wat nodig is om om te gaan met problemen als angst, bezorgdheid, schuldgevoelens, relatieproblemen, enz., die een hinderpaal kunnen vormen voor een leven in dienst van God. Het kernpunt van ons betoog is dat de Bijbel zich voorstelt als volkomen toereikend om christenen te helpen omgaan met psychische en relationele problemen.

Om aan te tonen dat deze stelling vanuit het wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van psychotherapie niet onverantwoord is, verwijzen wij naar het onderzoek naar de curatieve factoren in psychotherapie⁴ (die factoren die genezing bewerken). Dit onderzoek is mede op gang gebracht door de vaststelling dat er zich in het dagelijks leven, via spontaan herstel, gelijkaardige processen afspelen als in psychotherapie en dat het effect van psychotherapie niet altijd spectaculair hoger ligt dan het effect van het spontaan herstel.⁵ Door het Centrum voor Pastorale Counseling wordt de conclusie getrokken dat de Bijbel ingaat op alle basisingrediënten die nodig zijn om een psychotherapeutisch systeem op te bouwen.⁶ Psychotherapie blijkt immers niet te werken op basis van de achterliggende theorieën (modellen met de meest uiteenlopende vooronderstellingen behalen toch gelijkaardige resultaten⁷), de academische opleiding van de therapeuten (professionele en niet professionele hulpverleners verschillen niet qua doeltreffendheid⁸) of de uitleg die de therapeuten geven aan waarom een therapie werkt (de verklaringen die therapeuten geven aan de werkzaamheid van hun strategieën worden niet of onvoldoende bevestigd door onderzoek). De werkzame factoren in psychotherapie zijn: een goede relatie, het wekken van hoop, het verwerven van inzicht, de voorbeeldfunctie van de therapeut, enz. Juist over deze dingen heeft de Schrift veel te zeggen.

Trouw aan een theologie die dicht bij het getuigenis van de Schrift zelf wil staan, en bevestigd door het wetenschappelijk onderzoek naar de curatieve factoren in psychotherapie, beschouwen wij derhalve de Schrift als een voldoende basis voor de uitbouw van een volwaardig hulpverleningsmodel.

Dit uitgangspunt betekent dat christenen de psychotherapie niet kunnen overlaten aan seculiere hulpverleners. Pastorale counseling moet zich ondubbelzinnig afzijdig houden van een dualisme in het hulpverleningsmodel waarbij men pretendeert uit te gaan van evangelische vooronderstellingen en terzelfder tijd gebruik maakt van methoden die geënt zijn op het seculiere gedachtegoed. Dit leidt er meestal toe dat het Woord en de Geest uitgeschakeld worden wanneer het om professionele interventies gaat. Seculiere methoden mogen niet zonder evaluatie in een christelijk kader overgenomen worden. Zij dienen allereerst kritisch onderzocht en getoetst te worden op hun vooronderstellingen. Aangezien het mogelijk is om vanuit verkeerde vooronderstellingen toch tot strategieën te komen die eventueel in een bijbels kader zouden kunnen geplaatst worden, moeten de seculiere methoden ook verder gecontroleerd worden op hun algehele inhoud, hun ethische waarde en hun gevolgen.⁹

Zo is, bijvoorbeeld, empathie, onvoorwaardelijke positieve gezindheid en echtheid in humanistische zin zowel theoretisch als praktisch nog wat anders dan het meevoelen, aanvaarden en in de waarheid wandelen in christelijke zin.¹⁰ De basishoudingen uit de humanistische client centered therapie kunnen derhalve niet zomaar overgenomen worden, maar moeten doorheen een louteringsproces dat hun inhoud herformuleert overeenkomstig het christelijk gedachtegoed.

Kunnen de seculiere methoden niet in overeenstemming gebracht worden met bijbelse principes, dan zijn deze methoden onbruikbaar voor een evangelische hulpverlening. Is een herformulering of loutering van de vooronderstellingen die achter de seculiere methoden schuilen wel mogelijk, dan kan die methode gebruikt worden. Het resultaat is dan in wezen een "andere" methode, in die zin dat het kader waarin zij terecht komt er één is waarin God en Zijn doelstellingen met de confident centraal staan. De verandering van de norm- en zin-inhouden veranderen de betreffende therapie wezenlijk.

Er dient dus een bijbelgetrouwe therapie ontwikkeld te worden die geworteld is in de Schrift en die haar methodiek uitsluitend op bijbelse vooronderstellingen bouwt. Het fundament van een bijbelgetrouwe therapie kan samengevat worden in de slogan: SOLA SCRIPTURA. Kunnen wij dit ene fundament promoten?

2. Geen pragmatisme

De fundamentele principes omtrent pastorale counseling moeten niet gebaseerd zijn op een wetenschappelijk pragmatisme (als bewezen is dat het werkt, is het goed), noch op een emotioneel pragmatisme (als ik er mij goed bij voel, is het goed), maar moeten duidelijk aan de Bijbel ontleend zijn. Gods geschreven openbaring aan ons is in essentie compleet. Zijn geopenbaarde fundamentele principes voor de pastorale zorg dienen noch aangevuld, noch vervangen te worden door aan het menselijk denken of aan de menselijke ervaring ontsproten psychotherapeutische filosofieën. De enige toetssteen voor de geestelijkheid van een hulpverleningsstrategie, is de vraag of zij geworteld is in, en voortvloeit uit bijbelse principes.

Aan de Bijbel kan waarheid ontleend worden die normatief is voor de omgang met bezorgdheid, huwelijksproblemen, angsten, terneergedrukte gevoelens, enz. Theorieën die niet in de principes van de Bijbel geworteld zijn krijgen niet de status van christelijk. Dit stelt het christelijk hulpverleningsmodel niet op tegenover, onderworpen aan, gescheiden van, of geïntegreerd met een seculiere benadering, maar het benadrukt dat de seculiere modellen actief geëvalueerd moeten worden en gelouterd tot bruikbaarheid in een christelijk denkkader.⁶

Dit betekent echter niet dat er, via een logisch wetenschappelijk denkproces buiten de Schrift om geen waarheid omtrent het psychisch functioneren ontdekt kan worden. We gaan hier later op in.

3. Geen relativisme

Een kritiek die op de stelling van het normatieve van de Schrift gegeven wordt, is dat het ontlenen van principes aan de Schrift gerelativeerd moet worden omdat dit afhankelijk is van de bril waarmee men naar de Bijbel kijkt.¹¹

Dit onderstreept het belang van de hermeneutiek, van een theologisch raamwerk, een systematische formulering van de bijbelse waarheden en principes, en een theologisch doordenken van de logische gevolgen van de leer.

De menselijke lezing van de Bijbel moet niet leiden tot een relativeren van de mogelijkheid van objectieve Schriftinterpretatie. Dat is juist het kenmerk van een vrijzinnige theologie. Er moet daarentegen uitgegaan worden van een verantwoorde hermeneutiek, die gebouwd wordt op een gezond beeld van God dat er van uitgaat dat

Hij zich kenbaar wil maken in Zijn Woord. God wil verstaanbaar spreken.¹² De gelovige en onbevungen lezing van Zijn Woord maakt het mogelijk om duidelijke waarheden en bijbelse principes te ontdekken.

4. Geen gelijkstelling van wetenschappelijke "waarheid" met bijbelse waarheid

Dat alle waarheid Gods waarheid is, wordt vaak aangehaald om aan te duiden dat de ontdekkingen van de psychotherapie als wetenschap gebruikt kunnen worden in een christelijk denkkader.¹³

Er komt door de rede inderdaad waarheid uit de natuur tot ons. Deze waarheid uit de natuurlijke openbaring moet in harmonie zijn met de waarheid die tot ons komt door het geloof in het Woord. De Schrift primeert en functioneert als criterium voor de natuurlijke openbaring. De Schrift is de behoeder van de rede en niet omgekeerd.

Terwijl de waarheid van de Bijbel over tijd en ruimte heen normatief is, is de "waarheid" van de psychotherapeutische theorieën relatief en in zichzelf verdeeld. Afhankelijk van de vooronderstellingen waarmee men gegevens verzamelt, de observatiemethoden, en de theorie waarbinnen men de gegevens interpreteert, komen er andere "waarheden" naar boven. De wetenschappelijke "waarheid" van vandaag kan morgen al achterhaald zijn. Dat geldt zeker voor een wetenschap als de psychotherapie, die zwaar leunt op filosofische vooronderstellingen. Duizend en één theorieën spreken elkaar tegen.¹⁴ Dat is in de postmoderne tijd geen probleem. De waarheidsvraag is niet meer aan de orde. Wetenschappelijk geformuleerde therapieën pretenderen niet meer absoluut te zijn. Zij zijn een zoekend streven naar een zo betrouwbaar mogelijke beschrijving van de werkelijkheid, en van daar uit naar een zo verantwoord mogelijk begrijpen of verklaren, om zo te komen tot een methodisch handelen.

De waarheid van de Schrift is van een andere orde. Temidden van het bewustzijn van een eigen hermeneutisch verstaan van de lezer, dat onderhevig is aan menselijke interpretatie, en een theologisch systeem dat vanuit wetenschapsfilosofisch oogpunt niet meer "waarheid" aandraagt dan de andere wetenschappen, blijft het Woord van God zich aan die lezer toch presenteren als betrouwbaar en onveranderlijk, als de Waarheid. De gelovige lezer leest de Bijbel niet vanuit een wetenschappelijke neutraliteit, maar vanuit een gelovig willen verstaan van de woorden van zijn sprekende God.

Indien de goddeloze mens van nature Gods waarheid verdraait,¹⁵ is er maar één weg om zeker te weten of iets waar is: de toetssteen van de Schrift, gelezen onder de leiding van de Heilige Geest. Indien het mogelijk is om een verantwoord hulpverleningsmodel op bijbelse basis te bouwen, moet een christen zijn denken en handelen in dit model niet toetsen aan het menselijk denken van Freud of van wie dan ook. Hij moet de waarheid omtrent de mens en zijn functioneren allereerst ontlenen aan de Schrift zelf.

5. Geen anti-psychologie

Het zich exclusief op de Bijbel willen baseren is geen uiting van anti-psychologie, maar benadrukt de noodzaak van een christelijke psychologie, of nauwkeuriger: een christelijke psychotherapie.

Bijbelgetrouwe psychotherapie dient niet aan de ene kant geplaatst te worden tegenover de seculiere benaderingen. Ook binnen de seculiere hulpverlening is er een wirwar van verschillen en tegenstellingen. Een bijbelgetrouwe benadering kan dan ook beter geplaatst worden temidden van de seculiere, als een volwaardig alternatief tussen de andere.

Wie meent te observeren dat het Centrum voor Pastorale Counseling zich tegen de psychologie afzet, interpreteert de uitgangsstelling van dit artikel verkeerd. Wij zetten ons af tegen een psychotherapie op seculiere basis, of zij nu humanistisch, freudiaans, materialistisch-monistisch is, of wat dan ook. Het probleem van de seculiere hulpverlening ligt in de eerste plaats in de filosofische vooronderstellingen waarop haar methoden geënt worden. Daarom is één van de belangrijke en boeiende taken van de christen psycholoog om de observaties die de psychologie maakt, indien nodig, en voor zover ze gekleurd zijn door filosofische wortels, te ontdoen van hun seculiere vooronderstellingen en te herinterpreteren in een christelijk denkkader.¹⁶

Het is dus voor de christen wetenschapper van groot belang om de objectieve gegevens die door wetenschappelijk verantwoorde methoden verzameld worden, te kennen en te onderzoeken. De psychologie geeft immers ook inzichten in objectief waarneembare fenomenen in het menselijk functioneren. Vakgebieden als de ontwikkelingspsychologie, de leerpsychologie, de neuropsychologie, e.a., bieden belangrijke informatie voor de ontwikkeling van de pastorale hulpverlening, net zoals ze dat ook voor de seculiere hulpverlening doen. Allerlei praktische aspecten van diverse psychotherapeutische methoden kunnen bruikbaar gemaakt worden in een christelijk denkkader. Daarmee hoeft een christen geen probleem te hebben.

De problemen situeren zich veeleer op het vlak van de interpretatie van de waarneembare gegevens die via wetenschappelijk psychologisch onderzoek aan het licht gebracht worden en op het vlak van de filosofische en ethische context waarin psychologen hun werk doen, of soms juist op het vlak van de afwezigheid van normen en zingeving in het therapeutisch handelen. Verder gaat een christelijk wereld beeld vanzelfsprekend uit van een "open hemel": God is er, en Hij grijpt in in mensenlevens. Een seculiere benadering, vanuit een gesloten wereldbeeld, houdt geen rekening met de bovennatuurlijke werkelijkheid en sluit ze dan ook methodisch uit. Christelijke psychotherapie zal ook "gebruik maken" van de bovennatuurlijke werkelijkheid, zowel in haar uitgangspunten als in haar praktijk.

6. Geen exclusiviteit

Voor een benadering die zich christelijk noemt, maar die terzelfder tijd in haar praktische toepassingen op seculiere vooronderstellingen leunt en strategieën gebruikt die niet terug te voeren zijn tot bijbelse principes, laten wij geen ruimte.

Het model van het Centrum voor Pastorale Counseling wil in overeenstemming zijn met en voortvloeien uit de Bijbel. Uiteraard is onze bijbelgetrouwheid gekenmerkt door onze bijbeluitlegkunde, onze kerkelijke achtergrond, onze geloofsbeleving, en dus de wijze waarop wij de universele bijbelse principes vertalen naar de praktijk van het therapeutisch handelen. Alhoewel ons uitgangspunt exclusief is (Sola Scriptura), beseffen wij dat onze praktijk in zekere mate relatief is.

Dit betekent dat er openheid en noodzaak is voor een verscheidenheid in de bijbelgetrouwe aanpak¹⁷, die rekening houdt met de kerkelijke achtergrond, de individuele geloofsbeleving van de confidant, de persoonlijkheid van de confidant, de aard van het probleem, enz. Verschillende theologische accenten zullen verschillende

christelijke strategieën opleveren, maar dat is geen probleem zolang de fundamentele vooronderstellingen van de Bijbel maar gerespecteerd worden. Onze vraag is steeds opnieuw of de christelijke hulpverlener zijn theorie en praktijk kan terugvoeren naar een verantwoorde exegese en bijbelse theologie.

M.b.t. het belang van een verscheidenheid in aanpak moet vermeld worden dat het onderzoek naar de curatieve factoren in de psychotherapie niet leidde tot een algemene erkenning dat elke therapie even waardevol is, en ook niet tot het standpunt dat psychotherapie een beperkt effect heeft. Het onderzoek mondde uit in het streven de meest doeltreffende therapie te vinden voor een specifiek probleem bij een bepaald individu. Moderne psychotherapie zal zijn behandelingsmethoden aanpassen aan het probleem en aan de patiënt, om zodoende tot de aanpak met de beste slaagkansen te komen.¹⁸ Zo al, bijvoorbeeld, iemand met behoefte aan warme relaties en zelfontplooiing aansluiting vinden bij de client centered therapie, of iemand die rationeel functioneert kan geholpen worden via een cognitieve benadering. Fobiën voor objecten vinden vaak een oplossing via relaxatie of technieken in de gedragstherapie, enz. Zo moet ook binnen christelijke hulpverlening ruimte gemaakt worden voor diversificatie in methodiek, afhankelijk van het probleem, de persoon, zijn persoonlijkheid en zijn geestelijke en kerkelijke identiteit. (Zie ook aanvullend ook onder punt 13: Geen liefdeloos wetticisme.)

7. Geen oppervlakkige veranderingen

De veranderingsprocessen waarop God de mens in Zijn Woord aanspreekt, liggen op het vlak van gedrag en denken, maar dit vanuit een vernieuwde identiteit in Christus. Gehoorzaamheid in het handelen en vernieuwing van het denken zijn de twee sporen waarop de mens wordt gezet als het om levensvernieuwing gaat. Volgens ons is een ander spoor voor de christelijke counseling uitgesloten, omdat de Bijbel er geen ander aangeeft. Indien er andere wegen noodzakelijk lijken, zoals bijvoorbeeld het herbeleven van ervaringen uit het verleden, dan moet beseft worden dat een dergelijke strategie geen einddoel of doel op zich kan zijn, maar slechts een schakel is in een pastorale strategie die via vernieuwd denken en handelen tot innerlijke vernieuwing leidt.

Het is onontbeerlijk om de sporen van denken en handelen in het oog te houden en als hulpverlener flexibel te zijn in het spoor dat op een gegeven moment het accent verdient. Het is even onontbeerlijk om ook aandacht te schenken aan de emoties en deze constructief te gebruiken als invalspoort om betrokkenheid te bevorderen en inzicht te verwerven in de problemen, met als doel een verandering in denken en handelen mogelijk te maken.

Hulpverleners die alleen gehoorzaamheid eisen dragen oogkleppen. Hetzelfde dient gezegd te worden van hen die uitsluitend gedachteprocessen willen veranderen of van hen die exclusief de gevoelens als invalspoort gebruiken. In de praktische aanpak is er variatie nodig en het vermogen om van één techniek naar een andere over te schakelen.

Gedragverandering zonder hartsverandering kan wel mooi zijn langs de buitenkant, maar is uiteindelijk niet de vrucht die door de Heilige Geest vanuit het innerlijke verwekt wordt. Christelijke gehoorzaamheid komt niet tot stand door gedragstherapie die de mens uiterlijk aanpast, maar door te groeien in gehoorzaamheid, gemotiveerd en gevoed vanuit Gods liefde die liefde voor God opwekt. Verder is een verandering van het denken, louter op basis van cognitief-therapeutische principes of door "de kracht van het positief denken", die niet gepaard gaat met geestelijk inzicht¹⁹ en die niet onder de leiding van de Geest gebeurt, even ontoereikend voor de doelstellingen van de pastorale counseling.

Veranderingen lopen bij gelovigen en ongelovigen wel langs dezelfde paden. Het gaat om het algemeen menselijk functioneren. De therapeutische accenten die sommige seculiere therapieën leggen, zullen niet verschillen van een mogelijke bijbelgetrouwe aanpak. Alle mensen functioneren op een gelijkaardige wijze. Het verschil in het veranderingsproces tussen een gelovige en een ongelovige ligt niet zozeer in het menselijk functioneren (bv. veranderen via anders denken), maar ligt veeleer in de kwaliteit van die verandering (bv. anders denken op menselijk-humanistische basis uit eigen kracht, of anders denken door geestelijk inzicht geleid door de Heilige Geest met geestelijke vruchten; vgl. Romeinen 7:4-6). In een bijbelgetrouwe hulpverlening blijven God en de invloed van Zijn Woord en Zijn Geest op het veranderingsproces continu en expliciet in beeld.

De noodzaak van diepgaande vernieuwing werken we in de volgende drie punten verder uit m.b.t. gedachten-, gedrags- en gevoelsveranderingen.

8. Geen rationeel emotieve therapie (RET)

De cognitieve benaderingen in de psychotherapie leggen het accent op het veranderen van gedachtepatronen. Christelijke hulpverlening die uitgaat van de vernieuwing van het denken krijgt wel eens te horen dat die aanpak in wezen een cognitieve psychotherapeutische benadering is. Deze christelijke hulpverlening zou zich dus niet moeten voordoen alsof ze een "bijbelse" veranderingsstrategie voorstaat, maar erkennen dat wat ze in wezen doet niet verschillend is van een seculiere benadering.²⁰ Toch is er ook een grondig verschil tussen cognitieve herstructurering in seculiere zin en vernieuwing van het denken in Bijbelse zin. Alhoewel het in beide gevallen over gedachtepatronen gaat, is vaak de inhoud en altijd het wezen van die gedachteprocessen verschillend.

Het zal, ten eerste, duidelijk zijn dat een christelijke hulpverlening meestal andere gedachteprocessen zal stimuleren dan vanuit seculiere hoek verwacht mag worden. Zo zal, bijvoorbeeld, het hanteren van normen en waarden die passen in een christelijk denkkader, leiden tot de noodzaak van een christelijke ethiek die geworteld is in de Schrift en die het counselingsproces op een directe en diepgaande manier beïnvloedt. Dat wordt zichtbaar op het vlak van huwelijksmoraal, motivatie, relaties, enz.

Er is nog een tweede verschil, dat dieper gaat dan een inhoudelijk verschil. Bijbelse gedachten hebben niet alleen een rationeel-cognitief element, maar ook een geestelijk-inzichtig karakter. Het gaat om wat wij een "openbaringsdenken" noemen. De gelovige wordt door de Geest van God in staat gesteld de geopenbaarde geschreven waarheid van het Woord te vatten. Voor een ongelovige is dat onmogelijk.

De "vernieuwing van het denken" (Romeinen 12:1-2) of het "verjongd worden in de geest van uw denken" (Efeziërs 4:23), wordt omschreven met termen als: de Geest van openbaring en van wijsheid om Hem echt te kennen: verlichte ogen van het hart, zodat gij weet, ... (Efeziërs 1:17-18); in staat zijn te vatten, ..., en te kennen de liefde van Christus, ..., ons aan de waarheid houdende,... (Efeziërs 3:14-21); helder inzicht,..., om te onderscheiden, waarop het aankomt. (Filippenzen 1:9-10); met de rechte kennis van zijn wil vervuld, ..., in alle wijsheid en geestelijk inzicht,... (Kolossenzen 1:9-12).

Het gaat in de vernieuwing van het denken om het geestelijk vermogen het leven en de omstandigheden vanuit Gods perspectief in te schatten. Diagnostiek is in christelijke hulpverlening niet alleen rationeel, maar heeft ook een openbaringsaspect. Dit geestelijk inzicht leidt tot een doeltreffend reageren, in overeenstemming met Gods Woord, vanuit de vernieuwde identiteit in Christus, tot eer van God. Het eindresultaat is groei naar het beeld van Christus en geestelijke volwassenheid.

Dit geestelijk inzicht komt tot stand door de Geest van God, die gebruik maakt van het geopenbaarde geschreven Woord van God en antwoordt op het gebed. De Bijbel en gebed zijn essentiële christelijke 'hulpmiddelen' in de christelijke hulpverleningspraktijk. Waar deze niet aanwezig zijn kan het predikaat 'christelijk' beter achterwege gelaten worden. Maar ook christelijke benaderingen die hun zogenaamde 'openbaring' loskoppelen van het Woord en ontoetsbaar functioneren moeten ons behoedzaam maken!

Dit neemt niet weg dat christelijke psychotherapie gebruik kan maken van seculiere technieken. Het is, bijvoorbeeld, bekend dat negatieve gedachten niet verdwijnen door er tegen te strijden, maar wel door andere gedachten in de plaats te zetten. Dat principe stemt prima overeen met het advies van Paulus in Filippenzen hoofdstuk 4 vers 6 e.v. Dat principe is dus zichtbaar in de Bijbel. Technieken om de ene gedachte te vervangen door een andere kunnen zeker aan de rationeel emotieve therapie ontleend worden, voor zover de vernieuwing van het denken wortelt in een openbaringsdenken, en niet louter in een rationeel-cognitieve gedachteninhoud.

Een stukje methodiek uit een seculiere benadering, wordt zodoende overgenomen en na loutering ingeplant in een christelijke benadering. Toch willen wij het nog eens benadrukken: het principe van vernieuwing van denken was reeds in de Bijbel aanwezig. Het feit dat de hedendaagse christen therapeut te leen gaat bij de cognitieve psychotherapie getuigt op de eerste plaats van het gebrek aan competentie van de pastorale counseling om haar eigen uitgangspunten te expliciteren en methodisch uit te werken, en niet van het feit dat de cognitieve therapie een principe heeft ontdekt dat in de Bijbel ontbreekt om er een hulpverleningsmodel op te kunnen bouwen.

9. Geen gedragstherapie

Gehoorzaamheid aan Gods Woord, en aanpassing van gedrag aan een christelijk waardesysteem wordt wel eens verward met een gedragstherapeutische aanpak.

Laat het uit het voorgaande duidelijk zijn dat christelijke psychotherapie niet geïnteresseerd is in het uiterlijk modelleren van iemands gedrag, maar veeleer vanuit een innerlijke geestelijke identiteit tot levensvernieuwing wil aanzetten.

Verder zijn vele gedragstherapeutische technieken louter symptoombestrijding. Deze opvatting is niet uniek. Zo vindt, bijvoorbeeld, ook de psychoanalyse dat een techniek als systematische desensitisatie wel een symptoom kan bestrijden, maar niet het achterliggende probleem kan oplossen. Daar zijn wij het mee eens, alhoewel dan een discussie volgt over wat dan het wezenlijke achterliggende probleem is.

Een klassiek voorbeeld is angst voor spinnen. Via systematische desensitisatie wordt die angst aangepakt door de patiënt te leren zich te ontspannen in angstsituaties die opgebouwd zijn van laag- naar hoogangst.

Een dergelijke techniek kan een patiënt wel van zijn angst voor spinnen af helpen, maar geenszins van de bredere problematiek waarin angst geplaatst moet worden. De Schrift plaatst verkeerd gehanteerde angst tegenover liefde. Dergelijke angst, die een gezond functioneren in de weg staat, is een symptoom van zelfbescherming, gebrek aan openheid, symptoom van een egocentrisch denken en handelen, enz. In plaats van door liefde gemotiveerd te worden, wordt zelfbescherming de basis van iemands levenshouding. Christelijke counseling zal niet alleen het symptoom willen bestrijden, maar eveneens de achterliggende problematiek aanpakken. Ze zal nagaan in hoever deze achterliggende levenshouding doorgedrongen is in andere gebieden van iemands

functioneren, hoe dit zo ver gekomen is, en welke stappen gepland moeten worden om tot verandering te komen. De kans is groot dat de therapie niet eens op de problematiek van de angst voor spinnen ingaat, maar via de weg van de behandeling van de achterliggende problematiek therapeutisch heil zoekt. Of indien het symptoom op zich wordt aangepakt, zal dat steeds gebeuren in relatie tot de redenen waarom die angst best verdwijnt, en hoe die angst iemand in de weg staat om tot Gods eer te leven (bijvoorbeeld doordat hij niet in staat is de garage op te ruimen, met de kinderen een wandeling te maken, enz.).

Verder dient aangestipt te worden dat vanuit een materialistisch reductionisme gedragstherapeutische technieken ontwikkeld kunnen worden die niet voortvloeien uit een christelijk denkkader, maar toch bruikbaar kunnen zijn in het aanleren van nieuwe gedragingen en gewoonten die in overeenstemming zijn met christelijke doelstellingen. Opnieuw ligt hier een kans voor de christelijke hulpverlening om iets te leren van een seculiere aanpak. Vragen als: "Hoe verloopt een leerproces", "Hoe worden leerdoelen vastgesteld?", enz., worden in de psychologie uitgebreid beantwoord. De gedragstherapie maakt gebruik van de verworvenheden uit de leerpsychologie. De pastorale counseling doet dat ook. Alleen zullen, net zoals bij de vernieuwing van denken, de gewenste veranderingen in de christelijke counseling vanuit een andere motivatie, een ander mensbeeld, een andere krachtbron, enz., tot stand komen.

10. Geen onderdrukking van emoties, noch negatie van het verleden

Christenen lopen het gevaar van ongezonde onderdrukking van emotionaliteit. Dat het "oude voorbij is gegaan" en "het nieuwe is gekomen" betekent niet dat er niet over ervaringen uit het verleden gepraat moet worden. Sommige stukken verleden zijn vandaag nog springlevend. Vaak is het een proces: er komt steeds meer naar boven. Bij sommigen leidt het aan de orde brengen van het verleden tot een "open hart operatie". In hoeverre is dat nodig? Antwoord: in zoverre het verleden een belemmering vormt om in het heden tot Gods eer te functioneren en in zoverre Gods Geest en Gods Woord dit aan de orde brengen.

Christelijke counseling zal het verleden niet naar boven halen via seculiere technieken die het onbewuste bewust willen maken, zoals bijvoorbeeld hypnose, of via "christelijke versies" van psychoanalytische principes.²¹ Bij het bespreken van het verleden moet het verstand actief en ingeschakeld blijven, nuchter en waakzaam. Gods Geest brengt op Zijn tijd wel aan het licht wat nodig is.²² Het aandachtspunt bij de bespreking van het verleden is niet de innerlijke ervaring, die een onuitputtelijke bron is van het negatieve van het menselijk hart,²³ maar wel de externe en objectieve waarheid van: God en Zijn Woord.²⁴

Trauma's veroorzaken diepgaande emotionele wonden, die niet van het ene moment op het andere verdwijnen. Mensen staan dan ook niet neutraal in het leven. Alle gebeurtenissen die ze meemaken, hoe ze er over denken, en hoe ze er op reageren, kleuren hun emotionele reacties. In de loop van de volwassenwording ontstaan er spontane emotionele reactiepatronen, die een uitdrukking zijn van iemands persoonlijkheid. Wie uit ervaring geleerd heeft dat mensen onbetrouwbaar zijn, zou achterdocht kunnen koesteren. Een nieuwe gebeurtenis met mensen die wel te vertrouwen zijn roept desondanks toch achterdocht op. Dat is een spontane emotionele reactie. Mensen vergelijken hun situatie hier en nu automatisch met wat ze in het verleden geleerd hebben. Ook de reactie tegenover God kan gekleurd zijn door vroegere ervaringen met mensen.²⁵

Dit wordt een probleem wanneer men geen inzicht heeft in de achterliggende gedachtepatronen die zich over de jaren heen ontwikkeld hebben en die tot deze spontane emotionele reacties leiden. Die achterliggende gedachten moeten ontdekt en aangepakt worden. Daar ligt de geestelijke strijd. Bijbelse figuren als David in Psalmen en Jeremia in Klaagliederen laten ten volle de rijkdom van hun emotionaliteit zien, en beschrijven met open ogen hun innerlijke pijn, maar steeds gekoppeld aan de waarheid over wie God is en hoe God naar hun omstandigheden kijkt.

Vernieuwing van het denken gebeurt, wanneer er een spontane emotionele reactie optreedt, door dit (1) te onderscheiden en er open en eerlijk mee om te gaan en (2) er op te reageren door de bijbehorende gedachten onder de gehoorzaamheid aan Christus te brengen.²⁶ Het gedachtebeheer is de sleutel tot herstel op lange termijn. Men moet leren negatieve emoties te doorleven én te analyseren via de bijbehorende gedachten en deze gedachten leren aan te pakken. Een consequent gedachtebeheer leidt tot vernieuwing van het denken én, in een latere fase, van de emotionele ervaringen.

Dit gedachtebeheer is ook noodzakelijk t.o.v. zogenaamde positieve gedachten of emoties. Niet alleen bij toorn, verdriet, enz., moet het achterliggend gedachtepatroon onderzocht worden, maar ook bij bewogenheid, sympathie, blijdschap, enz. Elke gedachte moet onder de gehoorzaamheid aan Christus gebracht worden. De optie van omgang met verleden en emoties is voor de gelovige noch onderdrukking, noch spontane ventilatie. De enige bijbelse weg is het brengen van al onze ervaringen in het licht van het Woord en, ze in de aanwezigheid van God integer te ervaren en uit te spreken, zodat ze in de omgang met Hem door Zijn Woord en Zijn Geest getoetst, gecorrigeerd, geheeld en aangevuld kunnen worden.²⁷

11. Geen simplistisch-mechanisch-magisch bijbelgebruik

Pastorale counseling is niet hetzelfde als het juiste bijbelvers citeren en van daaruit automatisch verandering verwachten. Wie in staat is om een bijbels principe in verband te brengen met een concrete situatie of ervaring van een hulpvrager moet ook de volgende stap leren zetten: dit principe toepassen en praktisch maken. Hij moet niet alleen preken over *wat* God wil (niet bezorgd zijn, meer liefhebben, geloven, zich verblijden, enz.), maar ook wegen aanduiden van *hoe* dat in het dagelijks leven omgezet kan worden. Dit behelst geen eenvoudige, maar veeleer een zeer complexe vaardigheid.

De Bijbel biedt een afdoend raamwerk met betrekking tot de principes van pastorale counseling, maar niet altijd met betrekking tot de concrete hulpverleningsstrategieën. Ons inziens biedt de Schrift vanuit haar hoge roeping om "de mens Gods volkomen te doen zijn"²⁷ wel degelijk de richtlijnen om dit te bereiken. Dit betekent niet dat zij noodzakelijkerwijze ook altijd de methoden aanreikt. De uitdaging van de bijbelgetrouwe hulpverlening ligt hierin om niet alleen bijbelse principes met betrekking tot de hulpverlening te formuleren, maar deze eveneens om te zetten in een praktische aanpak. Het WAT van de bijbelse principes dient vertaald te worden naar het HOE van de toepassing bij deze confident, in deze situatie, in deze tijd en cultuur, met die kerkelijke achtergrond, enz. Dit gaat verder dan "bid en vertrouw" of "gehoorzaam God maar". Hier zijn geen verstarde standaard antwoorden, maar flexibele strategieën nodig.

Indien de christelijke hulpverlener in de seculiere methoden mogelijkheden ziet om zijn eigen methoden uit te bouwen, dan moet niet geschroomd worden uit de seculiere strategieën lessen te trekken. Helaas heeft het pastoraat in sommige christelijke kringen plaats geruimd voor seculiere psychotherapeutische benaderingen, zonder deze eerst te evalueren en te louteren, d.w.z. deze zó te hervormen en toe te passen dat ze in overeenstemming zijn met het bijbels raamwerk. In de praktijk leidt dit meestal tot een

psychotherapie die methodisch goed opgebouwd is, maar in haar uitgangspunten ver van de Schrift staat. De vaststelling van deze ontworteling van de christelijke hulpverlening leidt bij hen die zich hierover zorgen maken begrijpelijk tot aversie tegen alles wat uit de psychotherapie komt. Deze pastorale hulpverleners, die wél op bijbelse fundamenten willen leunen, hebben daarentegen vaak geen idee van een praktische aanpak en uitwerking van die fundamenten in hulpverleningsstrategieën. In christelijke kringen ontbreekt een gedegen traditie van wetenschappelijk verantwoord doordenken van uitgangspunten en hun toepassingen in de psychotherapie. Of om het karikaturaal te schetsen: veel christen psychologen werken methodisch verantwoord zonder hun Bijbel, en veel theologen werken met bijbelse principes zonder doordachte therapeutische methodiek.

12. Geen garantie voor het verdwijnen van het probleem

Wij geloven dat de Bijbel een oplossing aanreikt voor elk probleem. Vanuit een magisch hokus-pokus-denken over het geestelijk leven kan deze stelling echter verkeerd geïnterpreteerd worden. Het is niet zo dat door tot Jezus te komen alle problemen verdwijnen. Dat is de boodschap van het evangelie niet! Wel is het zo dat God onze draagkracht kent en er garant voor staat dat de moeilijkheden van het leven niet boven vermogen zijn. Hij zorgt voor een uitkomst die van zodanige aard is dat we niet onder de problematiek zullen bezwijken.²⁸ Dikwijls knelt hier het schoentje. Mensen willen niet bestand worden tegen de problemen, ze willen er vanaf! Gods belofte van volkomen toerusting²⁹ betekent niet noodzakelijkerwijs het verdwijnen van alle hinderlijke gevoelens, negatieve gedachten, relatieproblemen, enz., maar wel dat mensen door de middelen die God ter beschikking stelt, kunnen leren om op zo'n manier met die hindernissen om te gaan dat ze hun niet belemmeren om Hem te dienen en dat, te midden van de onrust van het leven, Gods vrede kan heersen.

Ook christenen zijn onderworpen aan de vruchteloosheid van de schepping. Gebrokenheid blijft een kenmerk van de tegenwoordige wereld, ook voor wie gelooft. De zonde wordt stap voor stap overwonnen, via een in deze gevallen wereld steeds doorgaand heiligingsproces. Ziekte, neurologische afwijkingen, enz., worden niet opgeheven door wedergeboorte en een toegewijd christenleven. Daarvoor is een extra wonder nodig. Sommige vormen van vruchteloosheid, zonde, ziekte en de gevolgen ervan worden niet opgelost, tot op het moment van de wederkomst van Christus.³⁰

Het citeren van een bijbelvers bewerkt, behoudens de uitzonderingen waarbij God een plots wonder doet, geen automatische verandering. Het hulpverleningsgesprek situeert zich immers in een bepaalde fase van het leven van een persoon. Er hebben zich ontwikkelingen voorgedaan, of juist niet voorgedaan. Het pastoraal gesprek is maar een momentopname in de totale ervaring van een persoon in verleden en heden. Mensen in nood hebben in het netwerk van hun gedachten, emoties, ervaringen, enz., op verschillende terreinen schade opgelopen. De ene crisis heeft vaak geleid tot een andere of tot een diepere crisis later. Zo hebben de crisispatronen in de persoon zich uitgebreid over haast alle gebieden van zijn persoonlijkheid en zijn relaties met zichzelf, andere mensen en God. Een gesprek met een bijbelvers doet hier niet automatisch wonderen.

Een gesprek behelst slechts een beperkt deel van iemands leven. Eén gesprek kan hooguit op een beperkt gebied van iemands persoonlijkheid en relaties een stukje herstel bewerken. In het kader van de gehele persoonlijkheidsontwikkeling en het complex van alle relaties, is een gesprek meestal slechts een kleine lokale ingreep, terwijl uiteindelijk verschillende en uitgebreide operaties nodig zijn. Verandering heeft tijd nodig vooraleer ze zich in iemands leven kan uitbreiden tot een min of meer stabiel geheel.

13. Geen liefdeloos wetticisme

Pastorale counseling vergt van de hulpvrager nogal wat inzet. Er wordt verwacht dat hij meewerkt, zich inzet, huiswerkopdrachten afwerkt, enz. Een onevenwichtige nadruk op de inzet van de hulpvrager leidt tot wetticisme en breekt diegene die het niet meer kan opbrengen: er wordt nog maar eens een bijkomende last opgelegd. Evenwichtige hulpverlening, daarentegen, houdt steeds de combinatie van werken en genade in het oog.³¹

Het is de kunst om te ontdekken welke stap een confident kan doen in het kader van zijn geestelijke ontwikkeling. Van sommigen wordt gezegd dat zij een gebroken wil hebben, maar dat is een concept dat ik niet in de Bijbel terug kan vinden. Iedereen kan altijd iets doen om tot God te naderen, hoe klein dat ook moge zijn. Juist daarin moet de hulpverlener helpen. Soms betekent dat hard werk, soms rusten; soms vertroosten en bemoedigen, soms vermanen en aansporen; soms boos worden en iemand door elkaar schudden, soms mee huilen en de wonden verzorgen. Om het met het voorbeeld van Paulus te zeggen: soms vader zijn, soms moeder zijn.³² Soms betekent het stoppen met bidden omdat dit leidt tot passiviteit, en iemand aan het werk zetten; soms stoppen met werken, en bidden dat God door Zijn genade ingrijpt. Er is verscheidenheid en variatie in de aanpak nodig.³³

14. Geen machtsmisbruik

Christenen neigen al te vaak tot het opleggen van wetten en verwachtingen aan anderen. In de hulpverlening is dit probleem zeer delicaat, omdat de confident juist in een afhankelijkheidspositie zit en de hulpverlener het risico loopt om door zijn adviezen en verwachtingen als een god te gaan functioneren in het leven van de confident. Het advies van de hulpverlener mag niet gelijkgesteld worden met de bijbelse principes. Het moet steeds de doelstelling zijn dat de confident zelfstandig afhankelijk wordt van God. Hij moet zelf leren om over de bijbelse principes na te denken en de conclusies daaruit te trekken voor zijn persoonlijk leven.

Ook al is het vaak nodig om de confident in de beginfase van de begeleiding directief bij de hand te houden, hij zal losgelaten moeten worden, zodat hij zelf de directieven van de Schrift kan integreren in zijn leven, ook al doet hij dat misschien op een wijze die niet strookt met de opvattingen en de persoonlijke toepassingen die de hulpverlener van de bijbelse principes zou maken. De hulpverlener is geen goeroe die het persoonlijk leven van de confident tot in de details bestuurt, en moet er voortdurend op toezien dat hij dat ook niet wordt. Hij is een tijdelijke coach met beperkte competenties (afhankelijk van zijn vaardigheden, persoonlijkheid, de aard van de relatie met de confident, enz.). Hij dient zich ook als dusdanig te gedragen en dit gegeven bewust in de hulpverleningsrelatie in te bouwen. Hij is voor de confident een wegwijzer naar God en Zijn Woord. Uiteindelijk moet de confident zelfstandig kiezen of en hoe hij de weg van het Woord zal bewandelen.

15. Geen opsplitsing van de mens in vakjes

Sommigen beweren dat er meer nodig is dan een geestelijke verandering. Zij gaan er van uit dat het probleem niet geestelijk, maar psychisch van oorsprong is, en dus een

psychologische aanpak vergt. Meestal ontstaat deze gedachtegang vanuit een kunstmatige driedeling van de mens (geest-ziel-lichaam). Dit verhindert de uitbouw van een bijbelgetrouwe hulpverlening, die zowel het geestelijk als het psychisch leven op het oog heeft. In werkelijkheid functioneert de mens als één geheel. De Bijbel legt veeleer de nadruk op hoe de mens functioneert en leeft, dan op hoe de mens structureel in elkaar zit. Wij zien meer heil in een functionele antropologie die de nadruk legt op het denken en handelen van de mens in de context van zijn relatie met zichzelf, God, de naaste en de omgeving, dan in een poging de mens structureel te analyseren.³⁴

Het zou ons te ver voeren om hier in te gaan op een bijbelse antropologie. Laat ons volstaan met te zeggen dat wanneer we in de Bijbel de driedeling geest-ziel-lichaam tegenkomen dit een uitdrukking is die past in het Griekse denkkader van het Nieuwe Testament. De beschrijvingen die het Oude Testament gebruikt zijn heel anders: hart, nieren, ingewanden, enz. Maar zelfs in het Nieuwe Testament heeft de driedeling geen exclusiviteit. Soms wordt, bijvoorbeeld, het verstand naast de ziel genoemd.³⁵ Hoort het verstand dan niet tot de ziel? Waarom wordt het dan apart genoemd? De Schrift stelt de driedeling niet als een model voor en gebruikt ze ook niet als een model. Veeleer is het zo dat in verschillende passages verschillende facetten van het menselijk functioneren afwisselend geaccentueerd worden. De mens functioneert als een complexe geïntegreerde eenheid. Geestelijke problemen zijn nooit niet-psychisch en psychische problemen zijn nooit niet-geestelijk.

Wat betekent "geestelijk"? De term geestelijk moet niet beperkt worden tot activiteiten als bidden en in de Bijbel lezen. Een boswandeling met de kinderen is evenzeer een geestelijke activiteit, omdat ze kadert binnen het zorgdragen voor de kinderen die God aan iemand heeft toevertrouwd. Het veranderen van de persoonlijkheid, leren omgaan met emoties, het onder controle leren houden van het gedachteleven, enz., zijn voor de gelovige allemaal geestelijke activiteiten. Het heeft alles te maken met het stap voor stap overwinnen van de vruchteloosheid van de schepping in iemands leven. Het geestelijke is dan ook geen onderdeel van het leven van de gelovige, het dient de kwaliteit ervan te zijn.

De zogenaamde psychische problemen zijn de dingen waarop God de mens in Zijn Woord aanspreekt. Men is er in geslaagd om problemen netjes te verpakken in indrukwekkende woorden als depressie, fobie, projectie, schizofrenie, enz. Deze woorden zijn echter samenvattende termen voor een geheel van symptomen. Zij zijn beschrijvende concepten die niet de bedoeling hebben te verklaren. De verpakking van problemen in zulke concepten betekent niet dat de behandeling ervan voorbehouden moet worden aan seculiere psychologen. Als we observeren waarmee de mensen waarop deze beschrijvingen van toepassing zijn, worstelen, dan is het onontkoombaar dat de thema's die besproken moeten worden, onmiddellijk met de Bijbel verbonden kunnen en moeten worden. De bevoegde instantie om dergelijke problemen te behandelen is, vanuit een theocentrisch denkkader, niet de seculiere psycholoog, maar de pastorale hulpverlener, of zo u wil de christen psycholoog, of indien u het liever zo hoort de pastoraal theoloog.

Bijbelgetrouwe hulpverlening werkt dus in een vakgebied waar psychologie en theologie onlosmakelijk aan elkaar verbonden worden. Bijbelgetrouwe hulpverlening dient een integrale hulpverlening te zijn, georiënteerd op de gehele mens, bouwend op kennis van zowel de theologie als de psychologie. Ook de psychosomatiek en de organisch veroorzaakte problemen mogen niet uit het oog verloren worden en maken een minimum aan kennis van, en samenwerking met, de geneeskunde noodzakelijk.

16. Geen amateurisme

Gezien al het voorgaande zijn de vaardigheden waarover de pastorale hulpverlener moet beschikken niet te onderschatten. Het is duidelijk dat het lezen van de Bijbel iemand niet tot hulpverlener maakt, net zomin als dit hem een theoloog, evangelist, leraar, enz., maakt. Een probleem in onze evangelische wereld is dat de nadruk op het priesterschap van alle gelovigen soms ontaardt in de verkondiging van de deskundigheid van alle gelovigen. Complexe problemen moeten niet aan het eerste het beste gemeentelid toevertrouwd worden, daaruit kunnen alleen brokken voortkomen.

Het algemeen priesterschap heeft wel als consequentie dat iedere gelovige aangemoedigd en geholpen moet worden om anderen te bemoedigen, te vertroosten, en te stimuleren om hun leven (en dus ook hun problemen) met God aan te pakken. Maar net zo min als allen evangelisten zijn, zijn ook niet allen herders. Sommigen hebben die gave en moeten die ontwikkelen in het kader van hun dienstbaarheid aan de plaatselijke gemeente.

Er is echter nog een andere stap nodig: de opleiding van professioneel geschoolde hulpverleners die niet alleen christenen zijn, maar die ook een bijbelgetrouwe aanpak hebben. Het zal nu wel duidelijk zijn dat het hier niet gaat om een biblicisme, wars van een wetenschappelijk verantwoorde methodiek, maar om een combinatie van bijbelgetrouw professionalisme én charisma, verantwoorde methodiek én genade.

Er dient een bijbelgetrouwe therapieopleiding ontwikkeld te worden die haar wortels vindt in de Schrift en die haar methodiek uitsluitend op bijbelse vooronderstellingen bouwt. Zij dient een combinatie te zijn van verantwoorde theologie en psychologie, rekening houdend met de nodige kennis vanuit de geneeskunde, om eventueel organisch veroorzaakte problemen in samenwerking met een arts te kunnen diagnostiseren en indien mogelijk te behandelen.

17. Geen scheiding tussen theologie en psychotherapie

Zo komen we op het punt van de verbinding tussen theologie en psychotherapie. Een wederzijdse bevruchting van theologie en praktisch georiënteerde therapie is nodig. Net zoals filosofen de voedingsbodem vormen van psychotherapeutische modellen, dienen de theologen het theoretisch kader te scheppen dat de christelijke hulpverlening kan funderen en toetsen en ontleden op haar vooronderstellingen, algehele inhoud, ethische waarde en gevolgen van haar strategieën, enz.

De opleiding van christelijke psychotherapeuten moet dan ook een tweeluik zijn: een gedegen theologische onderbouw gecombineerd met strategische klinisch-pastorale vaardigheden. Een christelijke hulpverlener die theoretische kennis en praktische methodiek wil verwerven zal ingewijd moeten worden in het beschrijven van het pastoraal-therapeutisch proces op basis van bijbels-theologische taal, zodat zijn pastorale methode geworteld wordt in de Schrift. De exegese van de Schrift moet bindend zijn voor de systematische theologie en voor de pastorale praktijk.³⁶ We beklemtonen de noodzaak van een systematische pastorale theologie, als pastorale dimensie van de systematische theologie, als verbindingsdomein tussen de theologie en de pastorale praktijk.

Die pastorale systematische theologie beschouwen wij als een middenveld tussen theorie en praktijk, een open wetenschappelijk systeem van kennis dat enerzijds verbonden is met fundamentele theologie (exegese, dogmatiek, enz.) en anderzijds met de toegepaste

theologie (pastorale praktijk). Tegelijkertijd opent zij haar kennisdomein voor invloeden vanuit hulpwetenschappen als psychologie, sociologie, antropologie, neurologie, enz. Dit kan schematisch voorgesteld worden zoals op de vorige bladzijde.³⁷

Dit moet leiden tot een christelijke psychotherapie die in alles teruggaat naar de Schrift. Een dergelijke pastoraal-therapeutische benadering kan niet ontwikkeld worden in opleidingen die steunen op seculiere uitgangspunten, waarin de theologie slechts als hulpwetenschap "zijdelings" invloed uitoefent. Zij wordt zeker niet aangeleerd in seculiere opleidingen die gevolgd worden door christenen die hopen nadien hun geloof met hun opleiding te verzoenen. Dit vergt opleidingen, zowel op het niveau van het hoger onderwijs buiten en binnen de universiteit, waarbij het steunpunt moet liggen in de theologie, en zo in de Schrift, en waarbij vakken als psychologie, pedagogie, enz., hulpwetenschappen zijn. Seculiere hulpverleningsmethoden kunnen hierin een interessante bijdrage leveren, maar pas nadat ze gelouterd en omgevormd werden door bijbels-theologische uitgangspunten, zodat ze niet de wortels van het christelijk model aantasten en niet als fundament ervan gaan dienen. Seculiere benaderingen kunnen principieel onmogelijk ten grondslag liggen aan de christelijke hulpverlening. Er is nog veel werk voor de boeg om het Sola Scriptura in de theorie én de praktijk van de christelijke psychotherapie degelijk en verantwoord uit te bouwen.

Het moge duidelijk zijn dat er nog werk voor de boeg is. Christelijke hulpverlening moet gebouwd worden op een geestelijke en academisch verantwoorde theologie. Indien we deze theologische doordenking en de "vertaling" daarvan naar de pastorale praktijk niet doen, wordt ons denken en handelen ofwel bepaald door seculiere inhouden en loopt onze professionaliteit het gevaar opgeslorpt te worden door de secularisatie, die uiteindelijk de agenda en de inhoud van onze hulpverlening zal bepalen. Een dergelijk secularisatieproces doet de christelijke hulpverlening haar identiteit verliezen.

Anderzijds loopt christelijke hulpverlening het risico op te gaan in de ondoordachte welwillendheid van mensen die zich met zorg inzetten, maar de competentie en de vaardigheidstraining missen om degelijk werk te verrichten, dat kwalitatief op peil is, en op lange termijn kan overleven.

Uiteindelijk moet het resultaat van goed uitgewerkte theologische en theoretische uitgangspunten, omgezet in een werkbare pastorale praktijk, overgebracht worden naar de pastorale verantwoordelijken van de gemeente van Jezus Christus, Gods huisgezin als "therapeutische gemeenschap", plaats waar Zijn genezing voor gebroken zielen tot uitdrukking komt. Professionaliteit moet de hand reiken aan, en ten dienste staan van, het Lichaam van Christus. Het is daar dat gebroken mensenlevens verbonden worden met de heilzame werking van Gods Woord. Dat kan in pastorale counseling dan ook uitsluitend indien het therapeutisch handelen zo dicht mogelijk bij de Bijbel aansluit.

Eindnoten

- 1 Herwerking en uitbreiding van een lezing gehouden op de studiedag "Evangelische hulpverlening" aan de Evangelische Hogeschool, 27 november 1992.
- 2 Carl G. Jung, *Psychotherapy or the Clergy, Modern Man in Search for a Soul*, New York, Harcourt, Brace, 1933, p.240-241.
- 3 W. Barrett en J. De Vriese, *Helpen met de Bijbel*, Gideon, 1986.
- 4 O.a. Frank, J.D., "Therapeutic Factors in Psychotherapy", *American Journal of psychotherapy*, 1971, 25, 350-361. Korchin S.J., *Nonspecific Factors in Psychotherapy*. Presented as an invited address to the first European Conference on Psychotherapy Research. University of Trier, September 18, 1981.

- 5 o.a. Bergin A.E., *The Evaluation of Therapeutic Outcomes*, in: A.E. Bergin & S.L. Garfield (Eds.), *Handbook of Psychotherapy and behavioral change. An empirical analysis*, New York: Wiley, 1971, 1978. Eysenck H.J., "The effects of Psychotherapy: an evaluation", in: *Journal of consulting psychology*, 1966, 16, p. 319-324. Eysenck H.J., "An exercise in mega-silliness", *American psychologist*, 1978, 33, p. 514.
- 6 J. De Vriese, "The integration of secular and Christian counseling. The approach of the Center for Pastoral Counseling", in: M.W. Pretorius (Ed.), *The secret of faith. In your heart - in your mouth*, Evangelische Theologische Faculteit, 1992, p. 46-61.
- 7 O.a. Luborsky L., B. Singer & L. Luborsky, *Comparative Studies of Psychotherapies. Is it true that everyone has won and that all must have prizes?* *Archives of General Psychiatry*, 1975, 32, 995-1008. Smith M.L. & Glass G.V., *Meta-analysis of psychotherapy outcome studies. American Psychologist*, 1977, 32, p. 352-760. Smith M.L., G.V. Glass & T.I. Miller, *The Benefits of Psychotherapy*, Baltimore: Hopkins, 1980.
- 8 o.a. Gurman A.S. & A.M. Razin, *Effective Psychotherapy: a handbook of research*, New York: Pergamon Press, 1977.
- 9 Zie, bijvoorbeeld, m.b.t. het belang van normen en waarden: D.S. Browning, *Normen en waarden in het pastoraat*, De toorts: Haarlem, 1978.
- 10 J. De Vriese & L. Doeswijk, "Aanvaarden, meevoelen en in de waarheid wandelen", *Tijdschrift voor Theologie en Pastorale Counseling*, 1992, nr. 14, p. 387-42.
- 11 Een kritiek op het model van het Centrum voor Pastorale Counseling die volgens ons uitgaat van een bedenkelijke hermeneutiek vindt men bij C.H. VAN GARDEREN, "Schallend Koper en rinkelend cymbaal? Over bibliosoefie en pastorale counseling", in: *Coda*, 1987, nr. 2, p. 59-86.
- 12 H. Vander Goot, "Onbevangen verstaan. Over de werkelijkheid van de theologie", *Verantwoording*, Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 2, 1987.
- 13 Zie, bijvoorbeeld, B. NARRAMORE e.a., *Geloof in de hulpverlening*, Telos, 1982, p. 12.
- 14 Een voorbeeld van "ieder zijn waarheid" (waarvan ik jammer genoeg de referenties niet meer kon achterhalen): Een patiënt in een psychiatrische instelling loopt voortdurend met een bezem rond. Er wordt aan verschillende therapeuten gevraagd dit gedrag te verklaren. Een psychoanalyticus ziet duidelijk het verband met een probleem rondom de mannelijke phallus. De humanist ziet een persoon die niet in staat is om zich onbevangen te laten zien en te handelen zoals hij van binnen is, en die dit gedrag nodig heeft om zich in zijn omgeving te kunnen handhaven. De gedragstherapeut zoekt naar de factoren in de omgeving (beloning, straf?) die dit fenomeen in stand houden. In de praktijk werd door een onderzoeker aan deze patiënt gevraagd om een week met de bezem rond te lopen in het kader van een experiment..., waarvan de therapeuten de proefpersonen waren...
- 15 Vgl. Romeinen 1:18.
- 16 Mogelijke conflicten in de relatie tussen theologie en psychologie als geheel zijn vaak ook minder acuut dan tussen theologie en psychotherapie in het bijzonder, daar deze expliciet doordrongen is van allerlei filosofische vooronderstellingen en ethische en zingevende achtergronden.
- 17 Voorbeelden: Is iemand meer aanspreekbaar op het terrein van gehoorzaamheid in handelen of eerder op het terrein van het veranderen van gedachtepatronen. Moet iemand benaderd worden met zachtheid en troost, of met confrontatie en vermaning? Moet iemand geconfronteerd worden en aan het werk gezet worden, of moet er gebeden worden en gewacht worden op het ingrijpen van Gods Geest. Moet er geluisterd worden of is het tijd om te handelen? Enz.
- 18 Zie bijvoorbeeld in: M. SELIGMAN, *What you can change & what you can't*, Ballantine Books, New York, 1995.
- 19 Vergelijk, bijvoorbeeld, Efeziërs 1:17-18; Efeziërs 3:19; Filippenzen 1:10; Kolossenzen 1:9-11, waar het accent ligt op een geestelijk inzicht dat niet identiek is aan het menselijk inzicht en denken.
- 20 R. FILIUS, "Pastorale Counseling", "Zegenend Helpen" en de vraag naar een christelijke methode in het pastoraat, in: *Tussen drift en vrije wil*, Internationaal Christelijk Studiecentrum, Cahier nr.20, jaargang 7, p. 41-51.
- 21 J. DE VRIESE, "Het onbewuste in de Bijbel", in: *Tijdschrift voor Pastorale Counseling*,

3de kwartaal 1991, p.23-28. J. DE VRIESE, "Visuele geloofservaringen", in: *Tijdschrift voor Theologie en Pastorale Counseling*, 1ste kwartaal 1993, p. 27-40.

22 Vgl. 1 Korintiërs 4:3-5.

23 Vgl. Marcus 7:21.

24 Vgl Psalm 132.

25 Vgl. Hosea 11:9; Psalm 50:21.

26 Vgl. 2 Korinthiërs 10:5.

27 Voor een uitgebreide bespreking van dit thema zie: J. DE VRIESE, "Incest: Omgaan met het verleden", in: *Tijdschrift voor Theologie en Pastorale Counseling*, 2de kwartaal 1992, p. 35-43.

28 1 Korintiërs 10:13.2

29 Timoteüs 3:16.

30 Romeinen 8:20-23.

31 J. De Vriese, "Methodiek en genade", in: *Tijdschrift voor Pastorale Counseling*, 1991, nr. 9, p. 6-10.

32 1 Tessalonicenzen 2:7, 11.

33 Die verscheidenheid spreekt ook uit de Bijbel. Zo getuigt het boek Spreuken, bijvoorbeeld, van inzicht in de mens en reageert met een verscheidenheid van antwoorden voor verschillende situaties. Op dezelfde wijze heeft Jezus op mensen niet gereageerd met een standaardaanpak, maar heeft hij zich in Zijn reactie op mensen steeds aangepast aan het individu en de situatie.

34 Zie: P. Nullens, "De mens. Leven naar Gods beeld", in: *Tijdschrift voor Theologie en Pastorale Counseling*, 1992, 14, p. 49-54.

35 Mattheüs 22:37; Marcus 12:30, 33; Lucas 10:27.

36 Voor de relatie tussen hermeneutiek en pastoraat, cf. P. NULLENS, "De bijbel open en dan...", in: *Tijdschrift voor Pastorale Counseling*, 1990, 4de kwartaal, p. 37-41.

37 Zie ook: P. Nullens, *Oriëntatie in de evangelische theologie*, Evangelische Theologische Faculteit, 1995, p. 53-55.